

Nemzeti Kör. A budai Népszínház megalapításához 1861. jún. havátlan 500 frttal járult. (»Sürgöny«, 1861. jún. 19.)

Nemzeti Színház. Mint törekvés, mint vágy már 1790-ben élt a magyar lelkekben, sőt csirájában mint színészi teljesítmény is megvolt, de — hajlék híján — vándorolni volt kénytelen. Néha Pest-Budán székel, néha Kolozsvárt, majd meg egy rövid időre Miskolcon és Székesfehérvárt ütötte fel tanyáját, hogy aztán Kassán és Budán keresztül 1837-ben bevonulhasson Pestre, a saját hajlékába, a hazafias áldozatokból felépített Nemzeti Színházba. (A hajléktalan Nemzeti Színháznak, helyesebben az országos színészetnek eme vándorlását lásd: »Magyar Színészet« c. bevezető cikkünkben.)

A Nemzeti Színháznak tehát előbb volt művészi együttese és műsora s csak azután lett hajléka. Az egészséges fejlődésnek ez is a rendje. Mert nem az épület a fontosabb tényező itt, hanem az intézmény maga, melynek létele teljesen független lehet az épülettől. A Nemzeti Színháznak — fájdalom — ma sincs — helyesebben: már megint nincs — hajléka, ám azért a Nemzeti Színház mint intézmény mégis megvan.

A színházépítési törekvés terén 1835. előtt a legtöbb eredményt Kultsár István tudta felmutatni, aki lelkes felhívásaival 1815-ben a magyar vármegyék adományaiból csinos összeget gyűjtött, sőt a mai Nemzeti Kaszinó helyén telket is vásárolt a Nemzeti Színház számára. A derék Kultsár István elkészítette már az épület tervét is. Ám az építés elmaradt s a telket el kellett adni.

A harmincas években újra fellángolt a régi törekvés. Ekkor már nem is egy, hanem három építő jelentkezett: először Pest városa, azután gróf Széchenyi István, végül Földváry Gábor, illetve Pest vármegye. A főváros a színházépítéstől hamar visszalépett. Maradt tehát Széchenyi és Földváry. Széchenyi előbb a József-térre, majd a főváros által felajánlott ingyen-telek igénybevételével a Dunapartra akarta felépíttetni a magyar színházat, még pedig olyan nagy részvénytársasági tőkével, hogy a színháznak alaptőkéje is legyen. E hosszadalmasnak ígérkező, bár

jó elgondolású és nagyszabású tervezettel ellentétben Földváry Gábor — Pest vármegye alispánja — a mielőbbi színházépítés terve mellett buzdózkodott. Tehette ezt annyival inkább, mert Grassalkovics herceg a hatvani országút (ma: Rákoczi-út) elején telket adott a vármegyének a »Nemzeti Theátrum céljára.« A vármegyei közgyűlés Földváry terve mellett döntött s így 1835. szept. 28-án a Grassalkovics-teleken megkezdődött a színház építése s hogy a felhúzófalak jelentősége annál inkább kitűnjék, az első ásót maga a nagytekintélyű alispán nyomta le a földbe.

Pestnek ez a része akkor még teljesen külvárosi jellegű volt s az épülő színház bizony kívül esett a voltaképpeni városon, ám azért — az egykorú feljegyzések szerint — sokan »kirándultak« az építkezést nézni. De nem csak a kíváncsiság nyilvánult meg a színházépítéssel kapcsolatban, hanem a magyar közönség áldozatkészsége is. Mindenki adott, amit adhatott: pénzt, építési anyagot, ingyen munkát. Az építkezés mégis lassan haladt. 1836. aug. 6-án volt a kőművesek bokréta-ünnep s jó egy évre rá — 1837. aug. 22-én — a színházavató nemzeti ünnep Vörösmarty Mihály »Árpád ébredésé«-vel és Schenk Eduárd »Belizár«-jával. Ezen a napon megszűnt a pest-budai német színészek egyeduralma s felszázados küzdelem után végre a magyar színművészet apostolai is otthon érezhették magukat saját hazájuk fővárosában. A Nemzeti Színház megnyitása ezért volt nemzeti ünnep.

A színház első igazgatója Bajza József volt, mellette mint zenei (operai) igazgató Mátrai Gábor működött. Fölöttük állott a »vármegyei intéző-bizottság.« Ennek engedélye vagy jóváhagyása kellett minden intézkedéshez s Bajza a saját hatáskörében 50 forintnál nagyobb összeget ki sem utalhatott. Ez a nehézkes rendszer, melyet a derék vármegye túlbuzgalmában állított fel, nem volt alkalmas arra, hogy az intézetet felvirágoztassa. Baj volt az is, hogy az építkezés teljesen kimerítette a »theátrális kasszá«-t. Nem volt pénz. Nem volt alaptőke — s az intézet sorsa tisztán a napi bevételektől függött. Egy-két év alatt beigazolódtott, hogy a vármegye nem tud boldogulni a színházzal. Szerencsére az 1840-iki ország-